

АЛЕСЬ БЕЛЫ

Лацінскі акцэнт

Каталіцкая супольнасць Беларусі, нягледзячы на шматлікія цяжкасці, апошнія дваццаць гадоў устойліва расла, але гэта быў пераважна экстансіўны або структурны рост: аднаўлялася сетка парафій, адчыняліся семінарыі і выдавецтвы, закладаліся традыцыі новых фэстаў, культ новых мучанікаў за веру. Усё гэта адбывалася паралельна і сінхронна са станаўленнем інстытутаў беларускай дзяржаўнасці, чые праблемы і хваробы росту былі шмат у чым падобныя, бо і дзяржава, і Касцёл дзейнічаюць сярод адных і тых жа людзей.

Але, бадай, унутраны рост усё болей адстае ад вонкавага. Каталіцкая супольнасць Беларусі ўсё яшчэ слаба ўсведамляе сама сябе — сваю гісторыю, сваё месца ў сацыяльнай структуры беларускага грамадства, сваю місію. Такія балючыя праблемы грамадства, як распад натуральнай сям'і, культ бяздумнага спажывецтва, гвалту і сэксу, які навязваюць камерцыйныя медыі, дэградацыя навакольнага асяроддзя і духоўнага свету чалавека, мусяць стаць клопатам не некалькіх соцень святароў, але дзесяткаў тысяч цывільных актывістаў, якія, на жаль, застаюцца пераважна пасіўнымі. У многіх вясковых парафіях дзеці, з якімі няма каму працаваць па-за Святой імшой, знікаюць з Касцёла адразу пасля першай Камуніі. Ці шмат з іх прыгадаюць Слова Божае, пераехаўшы ў горад, і ці шмат балючых, а часам непапраўных расчараванняў перажывуць праз гэтае нявольнае адлучэнне? Надзвычай бракуе свядомых цывільных каталікоў, асабліва валанцёраў, каб весці разнастайныя гурткі, экскурсіі, апекавацца хворымі, праводзіць парафіяльныя фэсты.

Алесь Белы — гісторык. Неўзабаве ў выдавецкай сэр'іі «Кнігарня «Наша Ніва» выйдзе яго кніга «Наша справа», прысьвечаная аўтэнтычным беларускім кулінарным традыцыям.

Усё гэта, урэшце, — пытанні свядомасці, унутрана акцэптаванага, асабіста засвоенана пачуцця абавязку. Хто будзе матэрыяльна ўтрымліваць разгалінаваную касцельную інфраструктуру праз пяцьдзсят або сто гадоў? (І ў Рэчы Паспалітай, і ў Расійскай імперыі гэта было справай саміх цывільных каталікоў, як сведчыць, у прыватнасці, артыкул І. Лаўроўскай. Насуперак стэрэатыпам, будаўніцтва і ўтрыманне касцёлаў не было клопам ураду Рэчы Паспалітай. Міф пра «гвалтоўнае акаталічванне беларусаў» створаны і ўкаранены ў масавую свядомасць расійскімі ўладамі.) Ці аформіцца праз нейкі час каталіцкая цывільная супольнасць, і адпаведна — сістэма адукацыі, ад дзіцячых садкоў да універсітэтаў, навук (не толькі тэалогія), шпіталі і прытулкі, дамы дзіцячай творчасці, электронныя СМІ? Або самае простае: ці будуць, напрыклад, студэнты-каталікі дзяржаўных ВНУ супольна адзначаць Божае Нараджэнне і Вялікдзень, з ведама і пры спрыянні рэктараў? Ці будуць шанаваць каталіцкія святы і звычаі працадаўцы і школьныя настаўнікі? Якім чынам мусяць быць аформленыя ўзаемныя абавязкі дзяржавы і Касцёла — давадзецца вырашаць у найбліжэйшы час, бо зразумела, што без такога афармлення ўжо не абысціся.

Каталікі, бадай, самая дысцыплінаваная і законапаслухмяная частка беларускага грамадства, і наўрад ці гэтая ўласцівасць істотна зменіцца ў будучыні. Усе спробы некаторых легкадумных палітыкаў уцягнуць каталікоў у канфрантацыю з уладамі нязменна правальваюцца. Калектыўны гістарычны досвед апошніх двухсот гадоў навучыў супольнасць разважнасці і стрыманасці — але таксама і вернасці сваім традыцыям, часам насуперак асабістай бяспеды. Некаторым нераважным асобам або ідэйным плыням хацелася б супрацьпаставіць каталікоў іншым хрысціянскім канфесіям, прадставіць каталіцызм «іншародным целам» у Беларусі. Але наш час, калі секулярызацыя і дэхрысціянізацыя еўрапейскай цывілізацыі фактычна набылі маштаб *расчалавечвання*, прымушае рэшту верных, незалежна ад абрадаў і дагматыкі, да салідарнасці і супрацоўніцтва. Як сумясціць гэтую патрэбу з патрэбай ва ўласнай ідэнтычнасці? Як гарманічна спалучыць інтарэсы клера і цывільных, «лаціннікаў» і «грэкаў», беларусаў і палякаў, каб культываваная культурная разнастайнасць не правакавала бессэнсоўных і дэструкцыйных канфліктаў? Адказ на гэтыя пытанні даваць будзе новае пакаленне, для якога магчымасць адкрыта маліцца, хадзіць у пілігрымкі, хрысціцца і браць шлюб у касцёле — бяспрэчнае права і арганічная патрэба, у адрозненне ад сітуацыі дваццацігадовай даўніны.

Нягледзячы на сваю малалікасць (адносную, зрэшты: бо беларускіх каталікоў у абсалютным вымярэнні больш, чым, напрыклад, латышоў або эстонцаў у іх нацыянальных дзяржавах), каталіцкая супольнасць Беларусі патэнцыйна адыгрывае важную геапалітычную ролю ўва ўсёй Цэнтральнай і Усходняй Еўропе, што засведчыў і нядаўні візіт дзяржаўнага сакратара Ватыкана кардынала Тарчызіё Бертанэ. Ролю стабілізуючую, кансерватыўную — у пазітыўным значэнні гэтага слова. Сама наяўнасць гэтай супольнасці аб'ектыўна супрацьстаіць рознага кшталту авантурным рэваншысцкім планам як з Усходу, так і з Захаду.

Чытачоў «ARCHE», натуральна, найбольш цікавіць цывілізацыйнае, інтэлектуальнае ды эстэтычнае вымярэнне беларускага каталіцызму, цывільная праекцыя *лацінскага* культурнага коду: традыцыйна вялікі ўклад каталікоў у культуру, навуку, юрыспрудэнцыю Літвы-Літоўскай Русі-Беларусі. Таму матэрыялы гэтага тэматычнага нумару маюць не так вузкая-клерыкальную накіраванасць, але спрабуюць прадставіць каталікоў Беларусі як пэўную *ўяўленую супольнасць*. Супольнасць са сваёй гістарычнай міфалогіяй, сваім культурным кодам і пантэонам культурных герояў. Але не музей-скансэн, а менавіта жывую супольнасць: народ Божы.

Досвед цяжкіх выпрабаванняў, якія каталіцкая меншасць зазнала ў апошнія дзвесце гадоў (гл., напрыклад, артыкулы С. Лукошкі ды А. Расінскага), добра засвоены калектыўнай свядомасцю (прытым не толькі каталікоў). Але ці можна сказаць тое самае пра амаль забыты досвед *пазітывізму* апошняй трэці XIX ст. або ролю юрыдычнай карпарацыі былога ВКЛ — *палестры* — у складаным і супярэчлівым працэсе, які пазней назавуць *беларускім нацыянальным адраджэннем*? (Артыкулы А. Дзярновіча, публікацыю М. Хаўстовіча і інш.) А многія меркаванія матэрыялы гэтага нумару так і засталіся ненапісанымі: сведчанне таго, што патэнцыял каталіцкай эстэтыкі ды *неатамісцкай* метадалогіі ўсё яшчэ слаба выкарыстоўваецца ў посткаланіяльным беларускім дыскурсе. Зрэшты, у гэтым і бачылася задача гэтага тэматычнага нумару: заахвоіць патэнцыйных творцаў у розных галінах, і неабавязкова толькі практыкуючых і *намінальных* каталікоў, больш упэўнена звярнуцца да *лацінскага* культурнага коду, арганічнасць і легітымнасць якога ў Беларусі не выклікае сумневаў ужо больш як шэсцьсот гадоў.